

Tódor Erika-Mária – Tódor Imre – Tankó Enikő

Romániai magyar középiskolások másodnyelvű szocializációja (Vincze Zsófia)

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ. KOLOZSVÁR. 2024. 180 OLDAL

Másodnyelvű szocializáció a romániai magyarok körében

A *Romániai magyar középiskolások másodnyelvű szocializációja* című kötetben a szerzők, Tódor Erika-Mária, Tódor Imre és Tankó Enikő a romániai magyar tanulmányi karrier egy jellegzetes szeletének a bemutatására vállalkoztak: az érdeklődők a kötetben a romániai magyar tanulók nem anyanyelvi szocializációs folyamatokban szerzett tapasztalatairól és eredményeiről olvashatnak. A könyv kiadását a Magyar Tudományos Akadémia Domus szülőföldi ösztöndíja tette lehetővé. Az adatfelvétel 2023 őszén történt 1520 válaszadóval tömbmagyar környezetben, Hargita megyében. A kötet ennek a kutatásnak az eredményeit ismerteti. A kutatás központi szereplői a reformgeneráció tagjai, vagyis azok a tanulók, akik a 2011-es oktatási törvény által előírt tantervreform következtében elsőként tanulnak az új tanterv szerint. A szerzők kiemelik, hogy a *reformgeneráció*

megnevezés elsősorban nem a generációs elméletekre, hanem az oktatási rendszer megreformált mivoltára utal. Mind a szakértők, mind a laikus érdeklődők érdekes és hasznos olvasmányként tarthatják számon a kötetet, amely betekintést nyújt a kisebbségi létforma egyik lényeges szegmensébe. A nyelv mint kommunikációs eszköz megfelelő elsajátítása kisebbségi környezetben többrétű kihívásként jelenik meg, különösen abban a tekintetben, hogy az anyanyelven túl legalább egy további nyelv sikeres megtanulása az adott környezetben való érvényesülés egyik kulcstényezője. A tanulmánykötet jelentőségét erősíti, hogy a szerzők rendszeresen hivatkoznak a nemzetközi szakirodalomra és a nemzetközi kutatások eredményeire, amelyek fényében a romániai magyar közösség vizsgálata új perspektívába kerül. A kutatási eredményeket a szerzők hét fejezetben, 180 oldalban foglalják össze, ezek az általános áttekintéstől a kutatás különböző fázisain keresztül a végső, a család és a tanulás viszonyát, azaz a szocioökonómiai státusz hatását vizsgáló fejezetig vezetik végig az olvasót. Mindezt előszó és összegzés keretezi.

A kötet indítófejezetének összeállításában mindhárom szerző részt vett. Ebben a fejezetben taglalják a szerzők a kutatás részleteit, tehát az adatgyűjtés folyamatát, a célokat, a módszertant, a kialakított minta szociodemográfiai jellemzőit és a mérőeszközt. A fejezet bevezetőjében röviden összefoglalják a többségi kisebbség fogalmát. „A székelyföldi magyar tannyelvű iskolákban szocializálódó diákok a „többségi kisebbség” nyelvi elrendeződését szemléltetik, így lokálisan egynyelvűek, hiszen a mindennapi érintkezéseik során kiemelten az anyanyelvhasználat jellemzi őket, transzlokálisan – főképp ügyéntézési helyzetekben – a kétnyelvűség jellemző, globálisan pedig angolnyelv–központúak (Tódor–Tankó 2022)” (9). A fejezetben megjelennek a kutatás lényeges témákat feszegető kérdései, például hogy melyek a hatékony nyelvtanulás feltételei, hogyan befolyásolja az iskolai oktatás a tanulók nyelvi magatartását, milyen összefüggés figyelhető meg a család és a tanulók nyelvtudása, nyelvtanulása között. A kutatást kérdőív segítségével végezték, összesen 42 kérdést tettek fel három különböző kérdésblokkban. Az első blokk a szociodemográfiai és

szocioökonómiai adatokra fókuszált, a másodikban 10-10 román és angol nyelvű, nyelvtudást mérő kérdést fogalmaztak meg, a harmadikban pedig a nyelvhasználati színtereké volt a főszerep. A fejezetben helyet kapott a kérdőív második, nyelvtudást mérő blokkjának részletes ismertetése, amelyben a szerzők kitérnek a kérdések jellegére és a válaszok osztályozására a Közös Európai Referenciakeret szerint. A mintát 14 Hargita megyei tanintézmény diáksága képezi: öt elméleti, öt vokacionális/hivatási és négy szakközépiskola tanulóit kérdezték meg online kérdőív formájában.

A második fejezetben Tódor Imre a tanulók szociodemográfiai háttérét elemzi. Bemutatja a mintában szereplő tanulók nem, osztálytípus és lakóhely szerinti eloszlását és az ezek közötti összefüggést. Az elemzés során Tódor azt találta, hogy reál és művészeti osztályokat gyakrabban választanak városban élő tanulók, míg a teológiai és szaktudást kínáló osztályokba inkább vidékiek járnak, ez pedig összefügg a vidéken megfigyelhető, jellemzően gyengébb tanulmányi teljesítménnyel és a munkaerőpiaci lehetőségekkel. Ugyanitt összeveti a szerző a szülők végzettségét a tanulók iskolájának a típusával: a felsőfokú végzettséggel rendelkező apák gyermekei többnyire elméleti líceumokban és vokacionális iskolákban tanulnak, de az édesanyák tekintetében is hasonló eredmények figyelhetők meg. A szülők munkahelyi beosztását a tanulók iskolájának típusával összevetve megfigyelhető, hogy a magasabb iskolai végzettséghez hasonlóan a magasabb beosztás elméleti líceumi tanulmányi karriert feltételez.

A harmadik, *Másodnyelvű szocializációs színterek sajátosságai* című fejezetben Tódor Erika-Mária részletezi a nyelv különböző funkcióit a társadalomban, és a nyelvi szocializáció folyamatát mutatja be az anyanyelv és további (idegen) nyelvek elsajátításának a szempontjából. A kontextus kiemelt jelentőségű a tanulmányban, ugyanis mind a vizsgált kisebbségi csoport, mind nyelvtudásuk specifikus körülmények között értelmezendő, tekintve, hogy az iskolai kultúrát jellemzően az adott ország politikája irányítja. A nyelvi szocializáció kérdését a szülők vélt nyelvtudása, a tanulók vélt nyelvtudása és az ismert nyelvek használatának előfordulási helyszínei alapján vizsgálják. Elmondható, hogy a vizsgált csoport otthoni környezetben elsősorban anyanyelvén kommunikál, különböző, nem anyanyelvi kitérés esetén változatosak az eredmények, a digitális térben pedig párhuzamosan vannak jelen a nyelvek. A fejezet az érzelmi beállítódásra is kitér, ezek alapján kiderül: a vizsgált középiskolásoknál a román nyelvismeret hiánya szorongást vált ki a tanulókból, míg az angol nyelvvel kapcsolatban rugalmasabbnak érzékelik az elvárásokat.

A következő fejezetben Tódor Erika-Mária a román nyelv elsajátítását befolyásoló tényezőket vizsgálja a reformgenerációs tanulók esetében. A fejezet a kulcsfogalmak magyarázatával és egy rövid történelmi áttekintéssel indít, amelyben a szerző összefoglalja a román nyelv oktatásának történetét a romániai magyar tannyelvű iskolákban. Ebből kiderül, hogy paradigmaváltási folyamatokról az 1989-ben zajlott forradalom óta beszélhetünk, amelyet egy 2005-ös összefoglaló szakkönyv kiadása követett, végezetül pedig 2011-ben elfogadták az új oktatási törvényt, amely kötelezett az új tanterv, tankönyvek és mérési-értékelési kritériumok alkalmazására a román nyelvi és irodalomórán. A kutatás mérőeszközének második, nyelvtudást mérő szakasza arról árulkodik, hogy a tantervreform sikereket hozott, mivel az új tanterv a kommunikációs igények kielégítését célozza meg. A fejezet a kiegészítő lehetőségek, a magánórák népszerűségét is említi a tanulók körében, ahol nem formális környezetben, személyre szabottan zajlik az oktatás.

Tankó Enikő az ötödik fejezetben az előbbihez hasonlóan az angolnyelv-tanulást befolyásoló tényezőket vizsgálja. A tényezők bemutatását követően a szerző kitér a nyelvtanulás elkezdésének a megfelelő időpontjára, és ebben a részben különböző elméleteket, kutatási eredményeket sorol fel a korai, a kisgyermekkorai vagy a későbbi nyelvtanulás mellett. Romániában rendelkezésre áll az idegen nyelv tanulásának lehetősége már az óvodában, és már az előkészítő osztályban is heti egy órában zajlik az idegennyelv-oktatás. Románia európai szinten élen jár az idegennyelv-oktatásban mind a nyelvtanulás idejét, mind a nyelveket tanulók számát tekintve. A vizsgált minta esetében összefüggés mutatható ki a nyelvtudás mértéke és a beszédhelyzetek mennyisége között, azaz várhatóan jobban beszél angolul az, aki több kontextusban használja a nyelvet.

A kutatás meglepő eredménye, hogy nem a felsőfokú, hanem a középfokú nyelvhasználók a legelkessebbek az idegen nyelvű társalgást illetően.

A hatodik fejezetben Tankó Enikő részletesen bemutatja a motivációt és a motiváltság jelenségét, valamint ezek szerepét a nyelvtanulásban. A nyelvtanulás több különböző indítatásból történhet, ezek lehetnek belső és külső motivációk. A motivációs elméletek felsorolásából az derül ki, hogy a fokozott énhatékonysághoz hasonlóan és a kitartásnak köszönhetően a belső indítatásból végzett nyelvtanulás eredményesebb. Kisebbségi környezetben a többségi nyelv elsajátítása legtöbbször külső nyomásra történik, a nyelvnek való kitettség mértéke is eltérhet a településtípus vagy akár az életvitel függvényében. Tömbmagyarságban élők esetében megfigyelhető, hogy a többségi nyelvnek való kitettség csökken, és a nyelvhasználat bizonytalanná válik. A kutatás eredményei szerint az iskolai környezet iránt és a különböző nyelvhasználati színterek iránt tanúsított pozitív érzelmek fokozzák a nyelvtanulás eredményességét. Ezekhez szorosan kapcsolódik, hogy amíg a tanulók az angol nyelvet legtöbbször szórakoztató tevékenységek végzésekor használják, a román nyelv használata hivatalos környezetre korlátozódik.

A kötet utolsó fejezetében Tódor Imre az idegennyelv-tudást és az idegen nyelvi teszt eredményeit befolyásoló, ezeket magyarázó változókat vizsgálja, pontosabban a tanulók percepcióit a nyelvtudásukról különböző tényezőkkel összevetve. A szerző átfogó képet nyújt a szakirodalomban fellelhető motivációs elméletekről és az idegennyelv-tanulást befolyásoló szocioökonómiai tényezőkről. Hipotézisei szerint a szülők érzékelt nyelvtudási szintje, valamint a család szocioökonómiai háttere hatással van a tanulók saját idegennyelv-tudásának szubjektív megítélésére. Tódor hipotézisei megállják a helyüket, a kutatás eredményei a nemzetközi vizsgálatok eredményeivel egy vonalban állnak, a hipotézisek helyességét a jobban szituált családok forrásainak nagyobb mértéke magyarázza.

A tanulmánykötetben részletes képet kapunk a romániai magyar kisebbségi tanulók román és angol nyelvi oktatásáról és ismereteiről, illetve az ezeket befolyásoló tényezőkről. Megismerhetjük a romániai oktatási rendszert önmagában és európai viszonylatban is. Amint a szerzők azt jelzik, a tanulmánykötetben bemutatott eredmények és a nemzetközi kutatások eredményei kölcsönösen erősítik meg egymást: „A Hargita megyei magyar tannyelvű középiskolás tanulók körében végzett kutatás eredményei alátámasztják a nemzetközi mérés azon megállapításait, miszerint a demográfiai (nem, lakóhely, településtípus, osztály), a család szocioökonómiai (szülők iskolai végzettsége, foglalkoztatási státusza), az iskola környezeti (iskola típusa, képzési típusa) háttérváltozói mind szignifikáns és erőteljes hatást fejtenek ki a tanulók idegennyelv-tudására és -tanulására” (180). Az olvasás érthetőségét fokozzák a korábbi vagy későbbi fejezetek tartalmára tett utalások az egyes fejezetekben, ezt viszont tovább könnyítené a fejezetek címbeli számozása. A könyv ajánlott olvasmány az oktatásban, különösen a nyelvoktatásban részt vevő pedagógusok és szakemberek, az oktatás fejlesztését támogatók, illetve a romániai magyarság oktatása iránt érdeklődők számára.

Irodalom

Tódor Erika Mária – Tódor Imre – Tankó Enikő 2024. *Romániai magyar középiskolások másodnyelvű szocializációja*. Presa Universitară Clujeană. Kolozsvár.

Tódor Erika-Mária – Tankó Enikő 2022. Meaning-construction in everyday bilingualism. On the language attitudes of Hungarian-speaking youth in Romania. *Bulletin of the Transilvania University of Braşov* 15(64)2: 135–152. <https://doi.org/10.31926/but.pcs.2022.64.15.2.9>

Vincze, Zsófia: Second-language socialization among Hungarian speakers in Romania

Kulcsszók: nyelvtudomány, kisebbségi oktatás, másodnyelvű szocializáció, idegennyelv-tanulás, romániai magyar középiskolás diák

Keywords: linguistics, minority education, second-language socialization, foreign language learning, Hungarian secondary school students in Romania

Az írás szerzőjéről

Vincze Zsófia

Debreceni Egyetem, Debrecen, Magyarország

vincze.zsofia@arts.unideb.hu

<https://orcid.org/0009-0007-3145-5701>